

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics; 2015, 8 (173): 32-35

УДК 339.9

JEL F 21

DOI: dx.doi.org/ 10.17721/1728-2667.2015/173-8/5

I. Софіщенко, канд. екон. наук, доц.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Автором запропоновано виокремити поняття міжнародної інвестиційної конкурентоспроможності в системі понять, які визначають особливості міжнародної інвестиційної діяльності на різних рівнях економічної системи, розглянуто його сутнісні характеристики та підходи до оцінювання міжнародної інвестиційної конкурентоспроможності як передумови посилення конкурентних позицій суб'єктів будь-якого рівня в системі міжнародного інвестування. В статті пропонується застосування викладених теоретичних підходів для розробки інвестиційної політики.

Ключові слова: інвестиційна активність, інвестиційна привабливість, міжнародна інвестиційна конкурентоспроможність, інвестиційна політика.

Постановка проблеми. За умов посилення нерівномірності розвитку окремих груп країн та регіонів світового господарства в наслідок структурних зрушень у системі міжнародної економіки загострюється конкуренція за різні види ресурсів, в тому числі інвестиційні. Серед факторів загострення конкуренції за інвестиційні ресурси – особливості процесів нагромадження в окремих країнах, глибина ринкових перетворень у фінансовій сфері, яка зумовлює рівень зрілості та ефективності фінансових ринків, їх спроможність до трансформації заощаджень у інвестиційні ресурси, процеси регіональної економічної та фінансової інтеграції, політика лібералізації міжнародних потоків капіталу. Сучасні дослідження демонструють зростання потужності трансграничних потоків реальних інвестицій, які є перетворюються у визначальний фактор економічного розвитку [1].

Водночас розвиток української економіки свідчить про недостатню потужність та якість міжнародних інвестиційних потоків – прямі іноземні інвестиції так і не перетворилися у провідний фактор її прискореного розвитку. Міжнародні порівняння показника ПІІ на душу населення демонструють, що серед східноєвропейських країн з транзитивною економікою (зі схожими соціально-економічними характеристиками) Україна мала найгірші позиції навіть у докризовий період, який характеризувався позитивною динамікою національної економіки [2].

За таких умов актуалізується проблематика забезпечення конкурентоспроможності (на будь-якому рівні економічної системи) в сфері міжнародних інвестицій, оцінки її рівня та визначення чинників забезпечення. Обґрунтування теоретичних підходів до аналізу міжнародної інвестиційної конкурентоспроможності дозволить приймати ефективні рішення щодо формування стійких та достатніх інвестиційних потоків для залучення іноземних інвестицій в реальний сектор національної економіки. В такому контексті на особливу увагу заслуговує проблематика визначення галузевої інвестиційної конкурентоспроможності. Саме на рівні галузей формуються інвестиційний потенціал національної економіки, який оцінюється іноземними інвесторами та є мотивом для їх залучення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика залучення ПІІ в національну економіку активно розробляється вітчизняними та зарубіжними науковцями, особливо в контексті аналізу та оцінки інвестиційної привабливості, формування передумов активізації міжнародної інвестиційної діяльності в національній

економіці. В роботах Бланка І.О., Гриньової В.М., Майорової Т.М., Пересади А.А. запропоновано методики оцінки інвестиційного клімату та інвестиційної привабливості об'єктів інвестування на різних рівнях економічної системи. Фахівцями з регіональної економіки активно розробляються проблеми інвестиційного потенціалу регіонів, їх привабливості для іноземних інвесторів. Тому проблематика міжнародної інвестиційної привабливості має ґрунтовні напрацювання при вивченні міжнародних інвестиційних процесів на мікро-, мезо- та макrorівнях економічної системи.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Характерним для вітчизняних досліджень є ототожнення понять "інвестиційна привабливість" та "інвестиційна конкурентоспроможність" використання поняття міжнародна інвестиційна конкурентоспроможність як синоніма поняття інвестиційної привабливості галузі, регіону, країни. Такий підхід спрощує складну систему взаємозв'язків в інвестиційній сфері через викривлення економічного змісту окремих складових, що, зокрема, посилює ризик прийняття неадекватних рішень її учасниками. Тому подальшого уточнення потребує система понять, які використовуються у дослідженнях економічних процесів міжнародного інвестування, методичні підходи до оцінки їх кількісних характеристик.

Постановка завдання. Мета статті – обґрунтувати доцільність виокремлення поняття міжнародної інвестиційної конкурентоспроможності при аналізі процесів міжнародного інвестування, визначити сутнісні характеристики міжнародної інвестиційної конкурентоспроможності як передумови посилення конкурентних позицій учасників будь-якого рівня економіки в системі міжнародного інвестування та підходи до її оцінювання. Для досягнення поставленої мети потрібно вирішити наступні завдання:

- виокремити поняття міжнародної інвестиційної конкурентоспроможності в системі понять інвестиційної сфери;
- обґрунтувати підходи до оцінювання рівня міжнародної інвестиційної конкурентоспроможності;
- виявити прикладні аспекти в системі заходів інвестиційної політики на основі запропонованих підходів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні дослідження міжнародної інвестиційної активності дозволяють виявити якісні зміни, які характеризують процеси міжнародного руху капіталу (див. Табл.1).

Таблиця 1. Частка країн світу у загальних потоках ПІІ (%)

Тип країн	Притік ПІІ		
	2011	2012	2013
Розвинуті країни	51.8	38.8	39
Країни, що розвиваються	42.6	54.8	53.6
Країни з перехідною економікою	5.6	6.3	7.4
Світова економіка	100	100	100

Джерело: [3]

Аналіз основних характеристик міжнародних потоків ПІІ дозволяє виявити низку нових тенденцій, які створюють нові умови для конкуренції в інвестиційній сфері:

1) зростає потужність та частка міжнародних інвестиційних потоків, які залучають країни, що розвиваються, що актуалізує питання розподілу інвестиційних ресурсів між учасниками цієї групи країн;

2) країни з транзитивною економікою мають позитивну динаміку притоку іноземних інвестицій, що створює можливість для перерозподілу інвестиційних потоків;

3) галузева структура залучених ПІІ характеризує стадійний характер інвестиційної конкурентоспроможності країн;

4) галузева структура залучених ПІІ характеризує також динамічний характер "порівняльних переваг" в сфері міжнародних інвестицій.

Міжнародна конкурентоспроможність є характеристикою національної економіки, галузі або фірми яка активно вивчається як сучасною теорією міжнародної економіки, так і має прикладне застосування при розробці стратегій ринкової поведінки учасників міжнародного бізнесу. Традиційно поняття конкурентоспроможності використовувалося для характеристики ринкової діяльності суб'єктів мікрорівня економічної системи. При подальшому розвитку теорії застосування цього поняття поширилося до галузі та країни в цілому. Відповідно поглядів Портера М., який запропонував цілісну теорію міжнародної конкурентоспроможності, існує зв'язок між конкурентоспроможністю учасників різних рівнів економічної системи – міжнародна конкурентоспроможність фірми та галузі зумовлює і конкурентоспроможність країни [4, 5].

Подальший розвиток теорії міжнародної конкуренції виявив можливість застосовувати поняття конкурентоспроможності в широкому розуміння, перед усім з точки зору можливості суб'єктів міжнародної економіки отримати доступ до кращих умов економічної діяльності та максимізації економічного ефекту. Подальший розвиток методології М. Портера знайшов у дослідженнях фахівців міжнародних аналітичних центрів, зокрема дослідженнях фахівців ОЕСР. За методологією ОЕСР конкурентоспроможність країни розглядається як здатність генерувати високий рівень факторного доходу та рівня зайнятості за умови міжнародної конкуренції [6]. Запропоновані підходи орієнтують на розуміння ефектів, які досягаються у сфері міжнародних інвестицій, як таких,

що зумовлені здійсненням інвестиційної діяльності в конкурентному середовищі.

На подібних методологічних підходах ґрунтують свої дослідження російські дослідники інвестиційних процесів Михайлов С.Н. та Чаплигіна Є.В., які пропонують розглядати інвестиційну конкурентоспроможність як спроможність суб'єкта господарювання в межах своєї інвестиційної діяльності підвищити свою цінність, яка визначається не тільки вартістю його капіталу, але й його позицією відносно конкурентів. Відповідно кількісна оцінка рівня інвестиційної конкурентоспроможності, на думку авторів, повинна здійснюватися на основі оцінки його інвестиційного потенціалу та конкурентоспроможності [7]. Проте, необхідно зазначити, що запропоновані підходи до оцінки не враховують інвестиційного ризику, зосереджуються переважно на інвестиційних потребах підприємства.

Водночас ознайомлення із працями вітчизняних фахівців виявило, що у вітчизняній фаховій та навчально-методичній літературі при розгляді проблем міжнародного інвестування переважає використання поняття інвестиційної привабливості галузі, регіону, країни. У розробках фахівців домінує отождолення понять "інвестиційна привабливість" та "інвестиційна конкурентоспроможність" [8,9,10]. Можна констатувати відсутність чітких відмінностей при визначенні цих понять. При чому окремі фахівці при визначенні поняття "інвестиційна привабливість" роблять акцент на психологічних мотивах рішень економічних суб'єктів щодо здійснення інвестицій. Так, зокрема, Петухова О.М. визначає інвестиційну привабливість як сукупність об'єктивних та суб'єктивних умов, що сприяють або перешкоджають процесу інвестування, та наголошує на забарвленні цього поняття суб'єктивним сприйняттям сукупності умов [11]. На нашу думку, зміщення акцентів до суб'єктивних оцінок ймовірних можливостей викривлює сутність інвестиційного процесу та надмірно регламентує використання цієї категорії при аналізі економічних явищ в інвестиційній сфері.

Відмежування понять "інвестиційна привабливість" та "інвестиційна конкурентоспроможність" дозволяє встановити ієрархію категорій проблематики міжнародних інвестицій без викривлення їх внутрішнього змісту, встановити чіткі кордони між цими поняттями, виявити суттєві відмінності, визначити сферу їх застосування. Виокремлення таких критеріїв порівняння як цільова орієнтація, результат здійснення, спосіб здійснення дозволяє виявити відмінності між поняттями (див. Табл. 2).

Таблиця 2. Порівняльний аналіз понять "інвестиційна привабливість" та "інвестиційна конкурентоспроможність"

Критерії порівняння	Інвестиційна привабливість	Інвестиційна конкурентоспроможність
Цільова орієнтація	Економіка в цілому	Галузь та інвестиційні проекти
Кількісний результат	Зростання потужності інвестиційних потоків	Зростання капіталу (приріст, віддача)
Спосіб здійснення	Приваблення інвестицій	Розміщення інвестицій
Врахування ризиків інвестування	Рівень ризику як умова здійснення інвестицій, складова інвестиційного клімату	Забезпечення рівня доходу порівняного із рівнем ризику

* Джерело: складено автором.

Необхідність виокремлення поняття "міжнародна інвестиційна конкурентоспроможність" в системі понять, які визначають сутнісні аспекти міжнародної інвестицій-

ної діяльності продиктоване потребами визначення її економічного змісту та може бути застосоване:

- при визначенні динаміки процесів міжнародної інтеграції на різних етапах;

- для визначення спрямованості міжнародної взаємодії;
- на різних рівнях розгляду інвестиційного процесу;
- при прогнозуванні перспектив міжнародної інвестиційної взаємодії;
- при визначенні цілей та завдань інвестиційної політики.

Використовуючи системний підхід при визначенні сутнісних ознак складових міжнародної інвестиційної діяльності, як такої, що умотивована прагненням притоку капіталу іноземного інвестора через його розміщення у певних галузях економіки можна вибудувати логічний зв'язок між поняттями інвестиційний процес, інвестиційна діяльність, інвестиційна привабливість та інвестиційна конкурентоспроможність. В системі цих понять інвестиційна привабливість є сукупністю різноманітних об'єктивних ознак, властивостей, засобів, можливостей економічної системи. Проте недоліком використання поняття "інвестиційна привабливість" в системі управління інвестиційним процесом можна вважати ймовірнісний характер оцінок інвестиційної діяльності. Інвестиційна привабливість характеризує кількісні та якісні характеристики інвестиційних ресурсів.

Виокремлення поняття "міжнародна інвестиційна конкурентоспроможність" на основі системного підходу при вивченні міжнародної інвестиційної діяльності дозволяє розкрити комплексність міжнародної інвестиційної діяльності як об'єкту дослідження, виявити різноманітні зв'язки та поєднати їх у цілісний комплекс.

На основі системного підходу можна визначити сферу міжнародного інвестування як систему, яка має на вході вхідні інвестиційні потоки, характеристики та параметри яких визначає інвестиційний клімат та вихід, який визначається зміною потоків міжнародних інвестицій. Такий підхід дозволяє визначити міжнародну інвестиційну конкурентоспроможність як результат інвестиційної активності іноземних інвесторів, яка реалізує інвестиційну привабливість та вже враховує оцінку та прийнятність інвестиційних ризиків для інвестора, по-суті, йдеться про "рентабельність" інвестиційного потенціалу.

$$IK=IA / IP,$$

де IK – міжнародна інвестиційна конкурентоспроможність; IA – інтегрований показник інвестиційної активності іноземних інвесторів; IP – інтегрований показник інвестиційної привабливості (галузі, фірми).

Оцінку міжнародної інвестиційної конкурентоспроможності полегшує наявність широкого кола методів оцінки обох параметрів: інвестиційної активності та інвестиційної привабливості. Оцінка інвестиційної активності здійснюється із використанням широкого кола показників. Можна навести, як приклад, методика консалтингової фірми Ernst&Yang для оцінки інвестиційної активності, яка застосовується при підготовці "EY Global Investment Monitor" (GIM). Методика передбачає аналіз низки абсолютних та відносних показників ПІІ (обсяг ПІІ, кількість проектів, кількість учасників, створені робочі місця, секторальна структура, географічна структура, частка в регіоні, тощо).

При оцінці інвестиційної привабливості досить поширеним є використання операційного методу, який передбачає інтегровану оцінку системи показників інвестиційної привабливості. На основі використання цього методу Експертно-аналітичним центром "Соціум" було створено рейтинг інвестиційної конкурентоспроможності регіонів України, рейтинг інвестиційної привабливості регіонів Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами України [12]. Проте існують певні застереження – як

недолік такого підходу фахівці зазначають певну неадекватність оцінки в наслідок того, що оцінка властивостей об'єкта здійснюється на підставі оцінки гранично елементарних його складових. Тому, навіть за умови встановлення максимально повного переліку чинників інвестиційної привабливості інтегрований показник не дає повної достовірності. Крім цього, надмірне збільшення кількості факторів інвестиційної привабливості призводить до ускладнення збору та обробки даних, що істотно знижує прикладну придатність для розробки та обґрунтування заходів і ефективної інвестиційної політики. Певним чином подібна недосконалість усувається сучасними технологічними можливостями обробки даних. Так, пропонуючи методику розрахунку інтегрального показника інвестиційної привабливості підприємства, як об'єкта інвестування, на основі методу експертних оцінок (методу рангової кореляції) Мойсеєнко І.П. зазначає, що наявний суб'єктивізм оцінок може бути скорегований на основі обробки значного масиву даних підприємств певної галузі [13].

Поняття міжнародної інвестиційної конкурентоспроможності – узагальнююча характеристика позицій економічного суб'єкта будь-якого рівня в системі міжнародного інвестування, яка визначається наявністю можливостей та здатності залучити та використати іноземні інвестиції більш ефективно у порівнянні з іншими (галузями економіки, фірмами) за рахунок забезпечення більш сприятливих умов інвестування та меншими ризиками.

Виходячи із розуміння базового поняття "спроможність" наявність сприятливих умов, сприятливого інвестиційного клімату є внутрішньою характеристикою інвестиційної конкурентоспроможності. На наш погляд, можна розглядати інвестиційну конкурентоспроможність як реалізовану здатність використати інвестиційний потенціал, що втілюється у залучених потоках інвестицій та досягнутих показниках їх ефекту. Таким чином, через оцінку ефектів використання залучених міжнародних інвестиційних ресурсів можна розмежувати поняття інвестиційної привабливості та інвестиційної конкурентоспроможності. Показники ефективності інвестицій є ключовими, що дозволяє збалансувати інтереси усіх учасників міжнародної інвестиційної діяльності – інтереси національної економіки (галузі), яка має відповідний інвестиційний потенціал та зацікавлена у його реалізації та інтереси іноземних інвесторів, зацікавлених у максимальній віддачі від інвестицій. Аналогічно до теорії порівняльних переваг в міжнародній торгівлі де переваги обумовлюють цінову конкурентоспроможність національних виробників на зарубіжних ринках, інвестиційна конкурентоспроможність втілюється у більш привабливих показниках ефективності інвестицій, іншими словами кращими показниками доходу на капітал як факторного доходу.

Прикладне значення розробки проблеми виокремлення інвестиційної привабливості та інвестиційної конкурентоспроможності як узагальнюючих характеристик позицій у міжнародній інвестиційній діяльності пов'язаний із формуванням та удосконаленням інвестиційної політики країни щодо іноземних інвестицій.

Тому на етапі моніторингу та оцінки запропонованих заходів інвестиційної політики та наступної корекції цілей доцільно використовувати оцінки досягнутого рівня конкурентоспроможності в показниках ефективності залучених інвестиційних ресурсів. Оцінки рівня конкурентоспроможності повинні виконувати роль критеріїв реалізації при проектуванні інвестиційної політики (див. Рис. 1).

Рис.1. Логічно-структурна схема використання оцінок інвестиційної привабливості та інвестиційної конкурентоспроможності у політичному циклі інвестиційної політики щодо іноземних інвестицій

Джерело: розроблено автором.

Міжнародна інвестиційна конкурентоспроможність галузі реалізується на всіх рівнях міжнародної економічної системи, тому можна виокремити глобальну інвестиційну конкурентоспроможність галузі, регіональну інвестиційну конкурентоспроможність галузі та інвестиційну конкурентоспроможність галузі в національній економіці.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Необхідність залучення та ефективного використання міжнародних інвестицій потребує поглиблення теоретичних підходів при аналізі системи міжнародної інвестиційної діяльності та виокремлення сутнісних характеристик поняття міжнародної інвестиційної конкурентоспроможності. За своїм змістом міжнародна інвестиційна конкурентоспроможність є загальною характеристикою позицій економічного суб'єкта будь-якого рівня в системі міжнародного інвестування, що визначається наявністю можливостей та здатності залучити та використати іноземні інвестиції більш ефективно у порівнянні з іншими (галузями економіки, фірмами) за рахунок забезпечення більш сприятливих умов інвестування та меншими ризиками.

Оцінка рівня міжнародної інвестиційної конкурентоспроможності здійснюється на основі співставлення інвестиційної активності та інвестиційної привабливості.

Оцінка міжнародної інвестиційної конкурентоспроможності є необхідним елементом коригування цілей інвестиційної політики щодо ПІІ.

Подальші дослідження передбачають адаптацію запропонованих підходів при формуванні міжнародної інвестиційної конкурентоспроможності інвестиційних об'єктів різних рівнів економічної системи.

Список використаних джерел

1. UNCTAD World Investment Report 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2014.pdf>
2. Динаміка інвестиційного клімату країн Східної Європи – досвід для України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/june2009/01.htm>
3. UNCTAD World Investment Report 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2014.pdf>
4. Портер М. Международная конкуренция: Конкурентные преимущества стран. – М.: Международные отношения, 1993. – 896 с.
5. Портер М. Конкуренция. – М.; СПб.; Киев: Вильямс, 2-е изд. – 2006. – 608 с.
6. Competitiveness and Private Sector Development: Ukraine 2011. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/finance-and-investment/competitiveness-and-private-sector-development-ukraine-2011_9789264128798-en#page19.
7. Михайлов С.Н., Чаплыгина Е.В. Оценка уровня инвестиционной конкурентоспособности предприятия строительной отрасли // Проблемы современной экономики. – № 3 (39). – 2011. – с. 85-88.
8. Майорова Т.М. Инвестиционная діяльність. Підручник. – К., ЦУЛ, 2009. – 470 с. – с. 66;
9. Пересада А. А. Інвестування: Навчальний посібник. – К.: КНЕУ, 2004 рік.
10. Харламова Г.О. Складові інвестиційної конкурентоспроможності видів економічної діяльності України [Текст] / Г. О. Харламова // Теоретичні та прикладні питання економіки : зб. наук. пр. – К. : КНУ ім. Тараса Шевченка. Ін-т конкурент. суспва, Вип. 19. – 2009. – с. 113-120.
11. Петухова О.М. Інвестування. Навчальний посібник. – К., ЦУЛ, 2014. – 336 с.;
12. Рейтинг інвестиційної конкурентоспроможності регіонів України (січень-червень 2005 року) / Експертно-аналітичний центр "Соціум". – К., 2005. – 21 с.
13. Інвестування: Навч. посіб. / Мойсеєнко І.П. – К.: Знання, 2006. – 490 с.
14. OECD Investment Policy Reviews: Ukraine 2011 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.oecd-ilibrary.org/finance-and-investment/oecd-investment-policy-reviews-ukraine-2011_9789264113503-en DOI: 10.1787/9789264113503-en

Надійшла до редколегії 10.08.15

И. Софищенко, канд. экон. наук, доц.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРИКЛАДНЫЕ АСПЕКТЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ МЕЖДУНАРОДНОЙ ИНВЕСТИЦИОННОЙ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ

Автором предложено выделить понятие международной инвестиционной конкурентоспособности в системе понятий, которые определяют особенности международной инвестиционной деятельности на разных уровнях экономической системы, рассмотреть его существенные характеристики и подходы к оценке международной инвестиционной конкурентоспособности как предпосылки усиления конкурентных позиций субъектов любого уровня в системе международного инвестирования. В статье предлагается применение теоретических подходов для разработки инвестиционной политики.

Ключевые слова: инвестиционная активность, инвестиционная привлекательность, международная инвестиционная конкурентоспособность, инвестиционная политика.

I. Sofishchenko, Associate Professor, PhD In Economics
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THEORETICAL AND APPLIED ASPECTS OF THE INTERNATIONAL INVESTMENT COMPETITIVENESS DEFINITION

The author consider the essential characteristics and approaches for international investment competitiveness evaluation as a prerequisite for strengthening the competitive position in the international investment. The article apply theoretical approaches for investment policy development.

Keywords: investment activity, investment attractiveness, international investment competitiveness, investment policy